

Rars, curiosos, divertits

Dels diccionaris de la ficció

Amb l'única limitació de l'ordre alfabètic, circulen pel món de la lletra impresa molts contenidors d'informació literària que només tenen una cosa en comú: el format.

Quan a finals de març **Josep Corredor-Matheos** ens anunciava la imminent aparició del *Gran Larousse Català*, un bon nombre de catalans ens vam començar a preparar per a una nova batalla de replà. Els venedors d'enciclopèdies són una raça especial d'intrusos amables i enganxadissos, a cavall entre el funest agent d'assegurances i el messiànic testimoni de Jehovà. El seu producte sempre és únic i resulta del tot imprescindible per a la supervivència cultural de la nostra llar. Tant se val que sigui a totes les biblioteques de la Caixa o que les lleixes del nostre rebost intel·lectual estiguin a punt de trencar-se. La meravella bibliogràfica que ens ofereixen en quadricomia i fotografiada amb un ull de peix conté forçosament *tot* allò que un dia o altre ens pot interessar. I això ens ha de fer pensar. Ara que ja havíem après a representar la pietosa mentida de replà que ens feia posseïdors incondicionals de la *Gran Enciclopèdia Catalana*, haurem d'empescar-nos una altra mena d'arguments per afrontar la invasió subtil de la cultura enciclopèdica. Potser ja només ens resta apel·lar a la versió catalana de la fantàstica *Enciclopèdia de Tlön* del verge Borges.

Aquests intents d'abastar la vida entre ratlles, més agosarats que la novel·la realista, són només el grau evolutiu més alt d'un format d'escriptura que nasqué amb l'alfabet. L'estructura interna de qualsevol diccionari s'estudia a l'educació pre-esco-

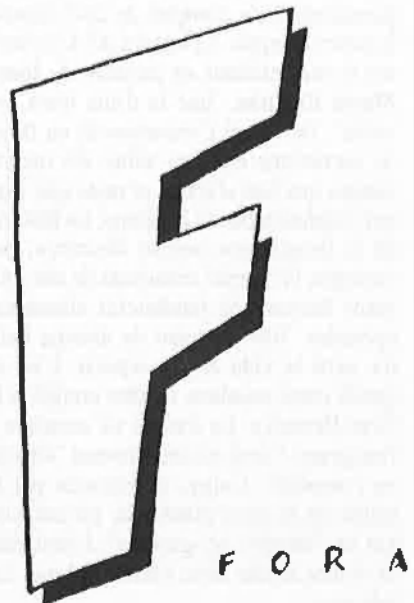
lar. És un recurs àgil que permet als mecanismes de control localitzar la gent ràpidament. De fet, la inclusió d'una lletra final en l'emprenyadora targeta blava del NIF és una derrota severa infligida per l'ordre alfabètic al sistema numèric del DNI. Els mecanismes interns dels diccionaris resulten d'extrema utilitat per a evitar les clàssiques picabaralles entre companys de candidatura i a més permeten l'honorable exercici de la picaresca enciclopèdica, instaurada fa cosa d'un segle per un pintor britànic de renom, **Sir Lawrence Alma Tadema**, quan començà a escalar posicions en els cercles pictòrics de la victoriana Anglaterra, va adoptar el sobrenom d'**Alma** per tal de figurar el primer en totes les enciclopèdies de pintura.

TOTHOM POT ESCRIURE UN DICCIONARI

De diccionaris n'hi ha de moltes menes: oficials, reials, acadèmics, oficiosos, unilingües, de sinònims, enciclopèdics... Els prestatges dels artesans del llenguatge acostumen a contenir-ne un bon munt.

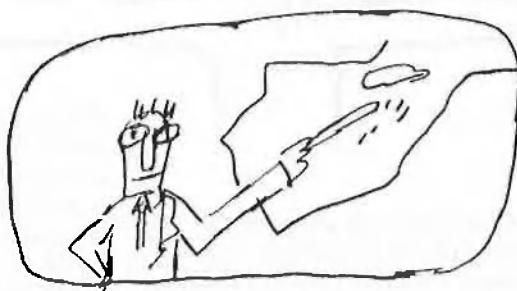

Des del *Diccionari de la rima* als diversos *Diccionaris de sinònims i antònims*, del famós *Pompeu* al més útil *Diccionari de la llengua catalana* de l'*Enciclopèdia*, passant per l'exhaustivíssim *Alcover-Moll*... Hi ha vocabularis molt més específics dels diversos registres del llenguatge que utilitzen diversos sectors professionals, diccionaris de l'esport, de les finances, de la política, de la prostitució, del comerç, de la cuina, de l'argot (una gran obra de ficció), de la filosofia, d'acrònims, eròtics, ideològics, jurídics, del mar... Totes aquestes nòmimes de mots ordenats resulten del tot imprescindibles.

dibles per a l'exercici d'una de les professions que malda per ser la més antiga del món.

Obres com el *Diccionari de locucions i de frases fetes* de Joana Raspall i Joan Martí (Ed. 62), el *Diccionari de noms de persona* de Josep Maria Albaigès (Ed. 62) o el *Diccionari d'homònims i parònims*, altra volta de Joana Raspall i Joan Martí (Barcanova), haurien de ser a totes les llars dels aspirants a escriptor. El primer, pel millorament general de les frustrades temptatives d'imitar **Jesús Moncada** o **Pep Coll** que la classe judicial de la literatura catalana ha detectat amb gran preocupació en els darrers certàmens de narrativa. El segon, per a batejar amb més propietat l'estol de personatges que darrerament trauen el nas a la majoria de les novel·les que es publiquen. I el tercer,

L'H O M E D E L T E M P S

per a aconseguir resoldre els encreuats d'en **Tísner** a la cua de l'escriptor del mes.

Potser el rei del mambo d'aquesta orgia de mots ordenats és el monumental *best-seller* de **Joan Coromines**. El *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (Curial-La Caixa) és l'arbre genealògic més complet de què disposa la nostra llengua. La lectura del *Coromines* és més excitant, en paraules de **Josep Maria Espinàs**, "que la d'una bona novel·la". De fet, el *Coromines* és un llibre de narracions erudites sobre els incerts viatges que han efectuat els mots que avui ens omplen la boca i la ploma. La història de la llengua ens permet descobrir, per exemple, la crònica arrauxada de dos germans bessons de tendències clarament oposades. Tots dos eren de nissaga llatina, però la vida els va separar. L'un es quedà entre nosaltres i l'altre emigrà a la Gran Bretanya. La fortuna va somriure a l'emigrant, i avui és una persona "atractiva i amable". L'altre, desencantat per la rutina de la seva existència, ha esdevingut un "simple, un ignorant". L'emigrant és el mot anglès *nice*; l'altre és el mot català *neci*.

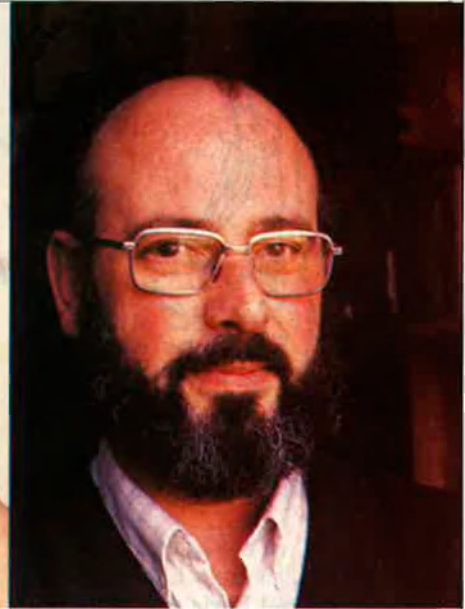
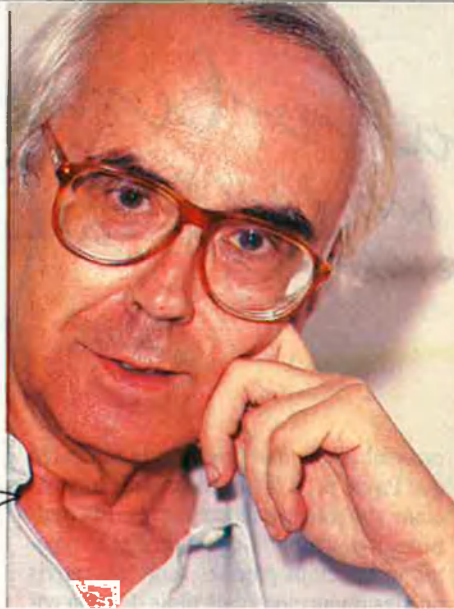
P O L U S I O

Darrerament el format diccionari ha experimentat una gran popularitat en el món de la ficció. L'ecomania exacerbada inunda l'escena principal de les lletres des de l'espaordidor incendi que **Jorge de Burgos** provocà en una coneguda abadia. Aleshores sant **Umbert** ho va resoldre rescabulant un gènere oblidat: la postil·la. I els nous rics de la literatura van descobrir la conveniència ineludible de tot bon novel·lista a explicar en pla allò que no acabava de quedar clar a les novel·les. D'alguna manera, es produí un retorn inesperat a les tesis estilístiques de **Sant Joan de la Creu**, que prosificava el seu

lirisme per arribar als esperits menys il·luminats. Ràpidament els pintors més agosarats van editar opuscles que explicaven els missatges de les seves obres. Fins i tot el genial **Rubik** autoritzà la difusió d'un manual d'instruccions per a la correcta uniformització del seu famós *Cub*.

Uns quants anys més tard, sant **Umbert** ha decidit que ja n'hi havia prou, de postil·les. El futur del suport genèric a la ficció són ara els diccionaris. El passat dia 3 d'abril **Luigi Bauco** i **Francesco Milloca** ens mostraren el seu rostre feliç a la llibreria *Crisol* de Barcelona, en un col·lo-

qui pomposament anomenat "Cultura i tradició entre la recerca i la literatura". Aquests dos italians han vingut a Barcelona amb totes les despeses pagades perquè se'ls acudí d'escriure el famós *Diccionari del Pèndol de Foucault*. Com uns anys enrere, amb aquelles *Memòries d'Adrià* tan aptes per als joves integrants de la classe política veïna, les claus enciclopèdiques que situen l'obra de ficció literària en un context de ficció històrica semblen del tot necessàries per a la comprensió de la novel·la. L'única diferència és que mentre **Marguerite Yourcenar**

Espinàs i Descapera.

Monjes Modernes

exposava impudicament els resultats de la seva recerca històrica prèvia en un epíleg, **Umberto Eco** permet que un equip de subordinats li faci una transcripció posterior de la informació requerida per poder-la comercialitzar de manera autònoma.

A casa nostra el diccionari ha gaudit sempre de molt bona salut. Enderits per salvar els mots, hem après a estimar i odiar alhora aquestes faixes tan opressives. A força de consultes desesperades, hem acabat agafant-li el gust a l'ordre alfabètic. Perquè, com en tot, moure's a gust entre les planes d'un diccionari és una mera qüestió de pràctica. L'èxit del *Tp* o de les *Pàgines grogues* naix en el seu gran tiratge, com si diguéssim. Per això, acostumats a fer del *Coromines* un *Kempis* laic, molts intel·lectuals catalans han projectat el format lexicogràfic a altres disciplines.

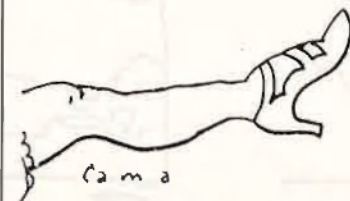
Així, **Josep Maria Espinàs** publicava l'any 84 un deliciós *Diccionari de falses etimologies* (Ed. 62), on es permetia especular amb gràcia sobre falsos orígens d'uns cinc-cents mots. "Saxòfon: De sac-só i fon="so". Instrument musical que produeix en qui el bufa un visible *sacsó* al coll i a les galtes. Imperícia: Característica pròpia dels *imperis*. Alarmat: Que duu les ales armades: avions equipats amb míssils. Soldat: Prové del verb *soldar*. El *soldat* és aquell que es troba estre-

tament unit a un cos d'exèrcit".

Anys abans, **Ferrater Mora** havia publicat un diccionari de filosofia que encara avui manté un contacte axil·lar amb molts estudiants del pati de lletres. Del gran mestre **Joan Fuster** és una altra per la lexicogràfica: el *Diccionari per a ociosos*. El món del pensament encaixa amb sòlida perfecció l'estructura racional de l'ordre alfabètic. Els aforismes i les idees troben força problemes per a transitar amb fluïdesa pel farragós món de l'assaig. Potser per això el simplificat procés d'elaboració de tot diccionari ha seduït des de sempre els pensadors. Ja **Gustave Flaubert** escollí aquest format per ordenar les seves observacions literàries a *El diccionari de les idees acceptades*, publicat 31 anys després de la seva mort.

Sant Jordi i el drac presencien enguany la segona aportació en negre sobre blanc d'aquest erudit de la negror que és **Xavier**

Coma. La col·lecció *La Cua de Palla*, que havia resolt el seu títol 50 amb el celebrat *Diccionari de la novel·la negra nord-americana* del **Coma**, publica ara un altre diccionari interessant per fer el número 100. El *Diccionari del cinema negre* construeix un peculiar edifici de veïns indesitjables i ens deixa seure a la vora d'una finestra indiscreta, davant per davant. **Nicholas Ray**, **Barbara Stanwyck**, **Raymond Chandler**, **Raoul Walsh** o **Billy Wilder** es passegen pels obscurs passadissos d'aquesta minieniclopèdia negra. L'àlbum de cromos és força complet i pocs cinèfils es veuran decebuts per les inevitables absències.

Gasolina
90 NO / SUPER
NORMAL / GAS-OIL

PAVIC I BUFALINO, LEXICOGRAFS DE LA FICCIÓ

Fa uns mesos, en una extensa entrevista publicada parcialment a EL TEMPS, el iugoslau **Milorad Pavic** ens confessava que havia escrit el *Diccionari Khàzar* (Columna) perquè no podia adoptar cap altra forma per explicar la història d'aquest peculiar poble. L'estructura de la novel·la és potser el més suggestiu del ric univers que emana del *Diccionari Khàzar*. Els tres punts de vista religiosos —musulmà, jueu i cristià— adquireixen

especial autonomia gràcies a la separació que **Pavic** fa de la història en tres ordenacions alfabètiques independents. Els múltiples traductors de l'obra de **Pavic** reben instruccions precises sobre els canvis que les traduccions dels títols de cada entrada provoquessin en l'ordenació alfabètica. Calia respectar, per sobre de tot, l'ordre alfabètic de cada llengua receptora. El resultat final d'aquesta interessant aplicació del format diccionari a la novel·la és excel·lent.

L'italià **Gesualdo Bufalino**, per la seva banda, publicà l'any 82 un interessant tre-

ball editat en una col·lecció d'assaig de Mondadori anomenat, *Dizionario dei Personaggi di Romanzo*. Aquest peculiar diccionari depassa l'àmbit professional de crítics i ressenyistes (tan afectes a les mítiques obres d'aquest caire que publicava Muntaner y Simón), perquè **Bufalino** es limita a descriure breument cadascun dels centenars de personatges que desfilen pel seu llibre i després deixa que les plomes il·lustres dels seus creadors parlin per elles mateixes. El diccionari, que abasta des de **Don Quixot** (1605) a l'**Innombrable de Beckett** (1953), és una autèntica mostra de la fauna major de l'Arca de Noè de la literatura. **Gulliver, Casanova, D'Artagnan, Vidriera, Werther, Bovary, Twist, Fierro, Nemo, Pickwick, Ivanhoe, Dupin, Maigret, Shandy, Karèlina, Zaratustra, Samsa, Dedalus, Bloom, Marlowe, Holden...** són alguns dels cognoms que poblen aquesta fastuosa guia telefònica de la novel·la. Tot un aiguabarreig d'ètiques i estètiques en què l'airejat **Tirant** no té cabuda per qüestions d'edat.

Màrius Serra

